

Bilimsel araştırma ve yayın etiği**Celil Çaksu¹, Bedri Hocaoğlu Hocaoğlu², Sinan Azizoğlu³, Seyfi Polat⁴**

DOI 10.5281/zenodo.10542660

Özet

Bu çalışmanın hazırlanmasında, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Bunun için çeşitli kitap, dergi ve makalelerden faydalanılmıştır. Çalışmada, bilimsel araştırmalarda bilim ve teknolojinin ilerlemesine ket vuran intihallerin ve yapılan bilimsel çalışmalarda sonuçların çarpıtılması veya yalan yanlış bilgilerin yayınlanmasının yanlış olduğunu dile getirilmek istenilmiştir. Bu nedenle yapılan bir bilimsel araştırmanın doğru bir yöntem ile yapılması ve doğru bilgiler içermesi kadar çalışmanın etik ilkelere uygun bir şekilde yayınlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çünkü bilimsel bir çalışma etik ilkelere uygun yapıldığı ve yayınladığı takdirde bilime katkı sunacaktır; aksi takdirde yapılan çalışma insanları yanıltmadan başka bir anlam ifade etmeyecektir. Orijinal fikirlerin ve çalışmaların ortaya konulabilmesi için bilimsel araştırma ve yayınlarda etik dışı davranışlardan uzak durulmalı, aksi takdirde bilimsel gelişmelere olumsuz yansımaları olacaktır. Örneğin bir ilaç insanlar için zararlı olduğu halde; faydalıymiş gibi yayınlar yapılması veya tam tersi faydalı bir şeyin zararlıymış gibi gösterilmesi ya da yapılmadığı halde yapılmış gibi araştırma sonuçlarını paylaşmak, insanların zararına faaliyette bulunmak olacaktır. Böyle bir durum hem insanlara zarar vermek hem de bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı bir durum olacaktır.

Anahtar Kelimeler: etik, bilimsel araştırma, yayın etiği**Scientific research and publication ethics****Abstract**

The literature review method, one of the qualitative research methods, was used to prepare this study. For this purpose, various books, journals and articles were used. The study aims to express that plagiarism, which hinders the progress of science and technology in scientific research, and distortion of results in scientific studies or publishing false information are wrong. For this reason, it is emphasised that scientific research must be conducted with the correct method and contain accurate information, as well as the necessity of publishing the study according to ethical principles. Scientific research will contribute to science if it is conducted and published by ethical principles; Otherwise, the work done will have no meaning other than misleading people. Unethical behaviour should be avoided in scientific research and publications to present original ideas and studies; otherwise, it will negatively affect scientific developments. For example, although a drug is harmful to humans, publishing as if it were beneficial, or conversely, presenting valuable something as if it were dangerous, or sharing research results as if they were done when they were not, would mean operating to the detriment of people. Such a situation would harm people and be against scientific research and publication ethics.

Keywords: ethics, scientific research, publication ethics

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, celilcaksu@gmail.com

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, bedrihocaoglu@hotmail.com

³ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, sinan2108@hotmail.com

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, seyfipolat63@hotmail.com

Giriş

Bilim, araştırma ve yayın alandaki etik ilkeler, üzerinde önemle durulması gereken konular arasında yer almaktadır. Bilim, geçerli ve güvenilir bilgiyi üretmeye çalışır. Bilimsel bilgiye ulaşmanın yolu ise bilimsel araştırmalardır. Bilim etiği, bilim insanlarının bilim yaparken uyması gereken etik ilkeleri ifade etmektedir. Bilim etiğinin en temel sorunlardan biri olan bilimsel araştırmalarda dürüstlüktür. Bu dürüstlük içinde, araştırmada çıkan sonuçların bilim çevrelerinde ilgi görmesi, kişiye şöhret veya maddi gelir sağlaması gibi bilim dışı hedeflerle saptırılmaması gibi temel beklentiler yer almaktadır. Bununla birlikte bir araştırmacının kurgu ve tasarım aşamasında bilimsel araştırma aşamalarına uygun yapılması sonuçların çarpıtılmadan gerçeğe uygun bir şekilde yayınlanması bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından önemlidir (Aydın,2021). Dürüstlük, nesnellik, doğruluk ve sosyal sorumluluk gibi etik ilkeler araştırmaların hedeflerine varmalarına adına önemlidir.

Genel olarak etik; davranışlarımızın, insani ilişkilerimizin, meslek hayatımızın kısacası hayatımızın her alanında var olması gereken ve hayatımızı hem daha anlamlı hem de daha düzenli olmasını sağlayan bir olgudur. İnal'a göre (1996) etik; insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerlerin, normların, kuralların, doğru-yanlış, ya da iyi-kötü gibi olguları ahlaki açıdan araştıran felsefe disiplindir. Erdem'e göre (2012) etik, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırmaya yarayan davranışları ifade eder.

Ahlak kavramı ile yakın anlamlı olan etik, aynı anlamda kullanılsa da bilim ve felsefe alanında etiğe daha nesnel bir anlam yüklenilmektedir. Ahlak kavramı kişiden kişiye, toplumdaki topluma farklı anlamlar barındırabilmektedir. Örneğin, Türkçede ahlak, Latince moral sözcüğü ile eş değer bir anlamda kullanılmaktadır (Mengüşoğlu, 1965; akt. Aydın, 2021). Etik konusu toplumlarda hukuksal bir yaptırım olabilirken; ahlakın hukuksal bir yaptırım gücü olmayıp; yaptırımı manevidir, yani kendi vicdanının onu rahatsız etmesi veya toplum tarafından kınanması gibi durumlar söz konusu olmaktadır. (Köknel, 1996; akt. Aydın, 2021). Etik, yalnızca bir insan için değil bütün insanlar için ya da bir toplumdaki insanlar için doğru sayılabilecek değer yargıları olduğu tezini ileri sürmekte ve bunu da temellendirmeye çalışmaktadır (Keyman, 2002).

Bireylere akademik eğitimlerin başlangıç aşamasında bilimsel araştırma etiği ile ilgili olarak gerekli eğitim ve disiplinin verilmemesi, bilimde etik dışı davranışlara neden olabilmektedir. Bununla beraber bireylerin yükselmek, akademik çevre kabul görmek, üne kavuşmak veya emsallerine üstün gelme isteği gibi düşüncelerle; uydurmacılık, yenilenen yayın, sahtecilik ve aşırı macılık gibi etik ilkelere aykırı davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca çok fazla yayın yapıldığı zaman bilim dünyasında saygın olunacağını düşüncesi veya maddi destek alan kurumlar ve bu kurumlarda istihdam edilen bilim insanlarının bu desteği kaybetmemek adına etik dışı davranışlar sergileyebilmektedirler (TÜBA, 2002). Araştırmacıların veya bilim insanlarının bu veya bunlara benzer yaptıkları etik ihlaller, araştırmacılara ve akademisyenlere olan güveni sarsacaktır. Bundan ötürü araştırmacılar veya bilim insanları yükselme, kabul görme ve üne kavuşma gibi çıkar ve menfaatler için etiğe ve ahlaka aykırı uygulamalardan kaçınmalıdırlar. Çünkü bu gibi nedenlerden dolayı yeni ve orijinal ürünlerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Ayrıca etik olgusu, yaşanmakta olan kargaşa ve bozulmaların karşısında kurtuluş yolu olarak bakılan değer ve ilkelere olan ihtiyaç ve özlemini dile getirmektedir. Etik, toplumun tüm kesimi ve tüm alanlar için gereklidir. Bu alanlardan biri de bilimsel araştırma ve yayın alanıdır. Bilim adamlarına ve ürettikleri bilimsel bilgilere toplumun şüpheli bakışının önünü kesmek için araştırma ve yayın konularında uyulması gereken etik kurallar hayati bir önem taşımaktadır (Memduhoğlu, 2007). Bu makale, okuyucularına araştırma etiği ve yayın etiği

konularını kavramlar üzerinde düşünmeyi hedeflemekte ve farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.

Etik

Yunancadaki ethos sözcüğünden gelen etik; alışkanlık, gelenek ve adap gibi paylaşılan prensipler anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca etik, değerleri ve prensipleri sorgulamaksızın uygulamaya koymayan, üzerinde kafa yoran, söz konusu durumu kavramaya çalışan ve iyi davranmayı kendine ilke edinmiş birey olarak da kullanılmaktadır. Etiğin hedefleri arasında insan fiillerinin ahlaki özelliklerinin derinlemesine ele alınması, eleştirel ve ahlak temelli bir zihin yapısı geliştirme ve ahlaki fiillerin önemli bir özellikte olduğunu, bireylerin zihninde yer tutmasına yardımcı olma bu gibi hedeflerdendir (Pieper, 1994; akt. Er ve Sezgin, 2020). Etik nesnel birtakım prensipleri ifade etmekle birlikte bu prensipleri sorgulayarak uygulayan, kişinin eleştirel ve hür iradeli oluşunu da ifade ettiği görülmektedir (Er ve Sezgin, 2020).

Etik bir fiil ele alınırken tutarlılık, ortaya çıkan sonuçlar ve önem verme dikkat edilmesi gereken üç temel ilkedir (Haynes, 2002 akt. Er ve Sezgin; 2020). Bu üç özellik birbirini bütünlüleyici bir özellik taşımakta olup, tutarlılık ile farklı zaman ve bağlamlardaki davranışların özelliklerinin benzeşmesi, sonuçlar ile etik davranışların neden-sonuç ilişkisinin mantıklı olması ve önemseme ile bireylerin kendilerine ve toplumsal dinamiklere ilgisi ifade edilmektedir (Er ve Sezgin, 2020).

Etik, felsefi olarak taşıdığı anlamla birlikte farklı disiplinlerde veya gündelik yaşamda üzerinde durulan ve genelde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Genel anlamıyla etik, kişilerin davranışını biçimlendiren ilkeler bütünü olarak ifade edilebilir. Örneğin tıp etiği, eğitim etiği, ticaret etiği, yayın etiği ve araştırma etiği gibi kavramlarla meslek gruplarına sahip çalışan ve araştırmacıların uymaları gereken ilkeler olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte bir coğrafyada yaşayanlar veya bir dine mensup insanların –Kıta Avrupası etiği, Hıristiyan etiği gibi- benimsediği etik ilkelerden söz edebiliriz. Ancak felsefi anlamda etik daha teorik bir zeminde ahlak felsefesinin bir uygulama alanı olarak görülmektedir. Felsefi açıdan ele alındığında etik, bireylerin toplumsal ilişkilerde referans noktası olarak görülen değer ve ilkelerin doğruluğunu ve yanlışlığını konu edinen bir alt disiplindir (Toku, 2001; akt. Er ve Sezgin; 2020).

Bilim çalışmaları yapılırken ayrıca etik varlığından söz edilmemeli çünkü bilim ve etik bir bütün oluşturmaktadır. Etik olmadan yapılan bir bilimsel çalışma, bilimsel açıdan doğru bir çalışma olsa bile etik ilkelere zıt olduğundan sonuç itibarıyla bilimsel değildir. İnternette çokça kaynağın mevcut olmasından dolayı buradaki bilgilerin alınıp araştırmacıların kendi çalışmasıymış gibi sunmaları elbette etik ilkeleriyle bağdaşmamaktadır (Kenny, 2007).

Bilimsel Araştırmalarda Etik

Araştırma etiği; araştırmanın aktif ve hakiki olarak ihtiyaca cevap verebilir bir şekilde tasarlanması, katılımcı bütünlüğü koruyarak ilerletilmesi, sonuçlandırılması ve çalışma sonucunun etik ilkeler rehberliğinde sunarak araştırmaların insanlar üzerinde ahlaki olarak sunum olanağı sağlamaktır (Ersoy, 2015)

Araştırma etiğinde; kişiye saygı (özerklik), yararlılık, zarar vermeme/kötü davranmama, adalet, bütünlük ve dürüstlük temel ilkeleri çok önemiyet arz etmektedir. Bu ilkeleri kısaca şöyle özetleyebiliriz (Ersoy, 2015);

-Özerklik ilkesi; araştırmada deneklerin haklarının korunmasını sağlamayı esas alır. Çünkü özerklik ilkesi katılımcılara (deneklere) aldatma, yanıltma, baskı gibi etiğe uygun olmayan davranışların uygulamasını yasaklar.

-Yararlılık İlkesi; toplum için deneklerin feda edilmesini çağırırsa da bu doğru bir çıkarım değildir. Burada araştırmacının faydalı eylemde bulunma yönünde temel etik ödevine işaret edilmektedir. Ayrıca araştırma ile deneklerin, fiziksel veya ruhsal herhangi bir zarara maruz bırakmama ve kar- zarar dengesine uyulmasıdır.

-Zarar Vermeme (Kötü Davranmama) İlkesi; bu ilke araştırmacılara ve araştırma etik kurul üyelerine, deneklere zarar vermeme ve doğabilecek zararları önleme ve yararı en üst seviyeye çıkarmayı hedeflemektedir. Araştırmacı, araştırmanın hangi evresinde olursa olsun katılımcıların fiziksel ve ruhsal zarar görmeye başladığı anda araştırmayı bitirmesi ve doğabilecek zararların önüne geçilmesi esas alınır.

-Adalet İlkesi; genelde daha kolay parasal ve siyasal destek bulmak için; yoksul, azınlık, hükümlü, ölmek üzere olan grup veya sınıf insanlar üzerinde yapılan ve hakkaniyet içermeyen araştırmaları kapsamaktadır. Nazi kamplarında insanların zarar göreceklere bile bile üzerlerinde araştırma yapmaları buna örnek verilebilir.

-Bütünlük ve Dürüstlük İlkesi; katılımcıların belirlenmesinde dürüst olunması, incelenecek grupların bütünlüğünün muhafaza edilmesine önem verilmesidir. Araştırmanın etiğe uygun tasarlanmasından, yürütülmesinden ve neticelerinin doğru bir şekilde yayınlanmasına kadar olan süreçlerde dürüst bir tutum sergilenmesini ifade etmektedir .

Genel olarak bilimsel yanılmanın iki şekli olduğu bilinmektedir. “Disiplinsiz araştırma” veya “özensiz araştırma” adı verilen araştırma şekli temelinde art niyet olmayan fakat bilimsel metoda uygun olmayan yanlış sonuçlara ulaşan araştırmacıları tanımlanmaktadır. Bilerek yapılan yanıltıcı yayınlar için ise “bilimsel sahtekârlık”, “bilimsel saptırma”, “bilimsel yalancılık” gibi başlıklar kullanılmaktadır. Fakat her iki durum da toplumu ve bilim çevresine zarar vermekte ve yanıltmaktadır (Ruacan, 2023).

Bilimsel çalışma ve araştırma “değer yüklenmesi” gereken faaliyetlerdir. Bilimsel çalışmalarda uyulması gereken etik değerler ve bu değerlerin hayata geçmesini sağlayan etik ilkeler Aydın’a göre (2021) aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Dürüstlük: Bütün bilimsel araştırmalarda dürüstlük için çaba sarf edilmez. Verilerin, sonuçların, yöntem ve süreçlerin, yayınların, araştırmada emeği geçenlerin ve potansiyel çıkar çatışmalarının dürüstçe ifade edilmesi gerekir. Veri üretiminde, yanılmadan ve verilerin yanlış ifade edilmesinden uzak durulması dürüstlük için vazgeçilmezdir.

Nesnellik: Deneysel desenlerin oluşturulması, veri analizi, verilerin yorumlanması, hakemlik ve bilimsel araştırma faaliyetlerinin diğer alanlarında nesnellik aranılan bir şarttır. Yanılıktan kaçınılması ise temel unsurdur.

Doğruluk: Araştırmanın her aşamasında doğrulukla hareket edilmesi gerekir.

Dikkat: Dikkatsizliğin ve ihmalin sebep olabileceği yanlışlardan uzak durmak, kendimizin ve meslektaşlarımızın dikkatli ve eleştirel bir şekilde incelemek, araştırma çalışmaları ile ilgili kayıtları iyi tutmak esas görevler arasında yer tutar.

Entelektüel sermayeye saygı: Patent hakları, telif hakları ve entelektüel sermayenin diğer çeşitlerine esastır. Veri, yöntem ve sonuçlar izin alınmaksızın kullanılmamalıdır.

Özgürlük: Kurumlar araştırmacıların fikir sorgulama özgürlüğünü geliştirmeleri beklenir.

Sosyal sorumluluk: Toplumsal refahın artırılması için çaba harcamak, toplumsal zararların en aza indirgemek için araştırma ve eğitim yolu ile destek olmak önemli bir sosyal sorumluluktur.

Eğitim: Genç kuşak araştırmacılara eğitim ve danışmanlık gibi yardımlarda bulunulmalıdır.

Yeterlilik: Bilim insanları kendi uzmanlık alanını ve bilimsel bilgi ve birikimini yaşam boyu öğrenme bilinci ile geliştirmelidir.

Yayın Etiği

Araştırma etiği bir araştırmacının bir konu hakkında araştırma yaparken uyması gereken etik ilkeleri ifade etmektedir. Bilimsel yayın ise, insanlığın gelişimine katkı sunmak için üretilen ve geliştirilen bilgi birikiminin insanlara ulaştırılmasıdır. Bu sebeple hazırlanan bilimsel bir yayında, yayın içeriğinin tam ve doğru olması ve kasıtlı yanlış bilgi bulundurmaması, bilgilerin üretilmesi ve geliştirilmesi sürecinde “bilimsel etiğe” uygun olması son derece önemlidir (İnci, 2007). Başka bir ifade ile bilimsel yayın etiği; araştırmacıların veya akademisyenlerin bilimsel çalışmalarında ve değerlendirilmesinde, birikim ve bilgilerin insanlarla paylaşılması faaliyetlerin her aşamasındaki etik tutum ve davranış kurallarını uymayı içerir (YÖK, 2014).

Bilimsel araştırmalar ve onların tabii neticeleri olan bilimsel yayınlar üzerinde son yıllarda çok önemli etik problemler baş göstermiş ve toplumun her tabakasının ilgisini üzerine çekmiştir. Akademik alanda yükseliş için araştırma ve bilimsel yayın zorunluluklarının getirilmesi ve bu yayınların ne kadar doğru olduğunun belirlenmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Bilimsel bir yayının ve ona dayanak oluşturan araştırmacının doğruluk seviyesi sadece editörleri, bilimsel okuyucuları ve akademisyen yöneticilerini değil bütün toplumu ilgilendiren bir konudur. Çünkü yalan veya yanlış bildirimler toplum tarafından sağlanan araştırma fonlarını heba etmekte, toplumu ve bilim çevrelerini yanıltmada, dolayısıyla bilimin ilerlemesine ket vurmakta ve toplumun bu ilerlemeden faydalanmasını geciktirmektedir (Ruacan, 2023).

Örneğin bir gıda hakkında yapılan araştırma yayını ele alabiliriz. Bu çalışmalar için toplumun desteğiyle büyük bütçeli fonlar ayrılmaktadır. Ayrıca bu alanlarda uğraş veren kişilerin maaş ve diğer giderleri yine toplum tarafından sağlanmaktadır. Gıda hakkında yanlış bilgi verilmesi ile bilimsel çevreler yanlış bilgi edinmiş olacak ve bu gıdayı kullanan bireyleri kötü yönden etkileyecektir. Böyle yanıltıcı bir yayın; ülkeler, kurumlar ve kişiler üzerinde olumsuz birçok durumun ortaya çıkmasına neden olacaktır (Ruacan, 2023).

Bilim yayını anlam kazanmakta, çünkü bilimde “ya yayınıla ya da yok ol” anlayışı söz konusudur. Bununla beraber yayın etiğine uygun davranmayanlar, yayın yaptıkları halde yayın dünyasından silinebilmektedirler. (İnci, 2007). Bir araştırma bitirilip tamamlandıktan sonra, araştırmacı ve grubu bilimsel yeni bir bilgiye ulaştıklarında ya da hipotezlerinin doğruluğunu kanıtladıklarında, araştırmacının yayınlanma evresine gelmiştir demektir. Bundan sonra yapılması gereken neticeyi bilim dünyasıyla paylaşmaktır (TÜBA, 2002).

Bilimsel makaleler yazıldığı zaman bazı süreçlerde etik problemler çıkabilir. Bu etik problemleri şöyle sıralanabilir (TÜBA, 2002).

1. Yazarların Sıralanması
2. Gereç ve Yöntemler
3. Ölçek Uyarlama
4. Kaynakların Uygun Kullanımı ve Gösterimi (atıfta bulunma)
5. Bilimsel Yayınlarında Teşekkür

Bunları kısaca açıklarsak;

1. Yazarların Sıralanması; ülkemizde yazarlık sıralaması uygulamasında etik ilkelere aykırı bir uygulama olan çalışmalara hiç katılmamış ve emeği geçmemiş kişilerin adlarının yazılmasıdır. Başka karşılaşılan farklı bir durum ise; çalışma alanları yakınlık gösteren bilim dallarında çalışma yapanların, takas edencesine biri diğerinin çalışmasına ismini yazmak suretiyle yayın listelerini daha kaba gösterme çabaları görülmektedir. (TÜBA, 2002).

2. Gereç ve Yöntemler; bilim insanları çalışmalarında kullanılan gereç ve yöntemleri açık, anlaşılır bir surette kaleme almalı ve ayrıntılı bilgiler veren makale, kitap gibi kaynakları göstermeleri önem arz eder (TÜBA, 2002).

3. Ölçek Uyarlama; farklı bir dilden bir kaynaktan tercüme edilen bir ölçeğin orijinal adının korunması gerekmektedir. Uyarlama esnasında yapılan yeni değişiklikler, ölçeğin farklı bir ölçekmiş gibi bir izlenimi verecek şekilde yeniden adlandırılması etik ilkelere uygunluk göstermemektedir (Sümer, 1998; akt. Bülbül, 2004).
4. Kaynakların Uygun Kullanımı ve Gösterimi (atıfta bulunma); kaynak gösterilirken, kendi vatandaşı olan yazarların kaynaklarına daha çok yer vermek gibi etiğe aykırı durumlardan uzak durmak gerekir (TÜBA, 2002).
5. Bilimsel Yayınlarda Teşekkür; bilimsel yayınlarda üç çeşit katkıya teşekkür etme durumu söz konusudur. Bunlar; araştırma sürecinde teknik ve sekreterlik yardımı yapanlara, araştırmanın başlangıcında ya da sonunda fikir ve düşüncelerine başvurulmuş başka bilim adamları ve bilimsel araştırmanın tamamına veya bir parçasına parasal destek veren kuruluşlara yapılabilecek teşekkürlerdir (TÜBA, 2002).

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman tarama yöntemi kullanılarak elde edilen kaynaklardan faydalanılmıştır. Balcı'ya göre (2016) "araştırılmak istenen konu hakkında bilgi sağlayan her türlü yazılı materyale doküman adı verilmektedir". "Doküman incelenmesi, araştırılması hedeflenen konular hakkında bilgi içeren belgelerle veri sağlama tekniği ve analiz yöntemidir" (Yıldırım ve Şimşek,2018). Bu araştırmanın evreni 1996 ile 2021 yılları arasında yayınlanan kitap ve "Google Akademik" veri tabanından elde edilen kitap, dergi, makale, proje ve tezlerden oluşmaktadır. Bu çalışmanın örneklemi ise, 1996 ile 2021 yılları arasındaki eldeki kaynakçadaki dokümanlardan ibarettir. Veri toplama aracı ile ilgili olarak ilk önce konuyla ilgili gerekli literatür taraması yapılmıştır. Bilimsel araştırma ve yayın etiğindeki sorunlar nelerdir ve sorunlar için ne gibi çözüm önerileri getirilmiştir diye doküman taraması yapılmıştır. Araştırma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci aşamada bilimsel araştırma sırasında kişiye saygı (özerklik), yararlılık, zarar vermeme/kötü davranmama, adalet, bütünlük ve dürüstlük gibi temel ilkeler üzerinde durulmuş. İkinci aşamada ise yapılan araştırmaların sonuçlarının insanlara sunulması yani yayınlama konusu üzerinde durulmuştur.

Bulgular ve Sonuç

Araştırma ve yayın etiği bilim alanında önemli bir yere sahiptir. Bilim insanları ve araştırmacıların dürüst ve ilkeli olmaları araştırmanın yürütülmesi ve araştırma sonucunun yayınlanması süreçlerinde bilimin hedefine ulaşması adına önemlidir. Çünkü dürüst olmayan ve etik ilkelere uygun araştırma yapmayan bilim insanı veya araştırmacı, araştırma aşamasında insanlara, hayvanlara, bitkilere zarar verebilir. Bununla birlikte araştırma sonucunda elde edilen bulgulara aykırı bir şekilde yalan yanlış bilgilerin yayınlanması bazı zararlara neden olacaktır.

Etik ihlallerinin gerçekleşmemesi için bireylere akademik eğitimin başlangıç aşamalarında eğitim verilmesi etik ihlallerinin azalmasında fayda sağlayacaktır. Özellikle akademik eğitimlerde bireylere ahlaklı olmak, etik ilkelere bağlı olmak gibi değerler; kazanılacak ün, unvan veya maddi kazanç gibi getirilerden daha değerli olduğunu benimsetmek etik ihlallerin önünü büyük ölçüde alacaktır.

Her alanda olduğu gibi bilimsel araştırma ve yayınlarda etik olmazsa olmazdır (İnci, 2007). Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışları ile ilgili sorunları ortadan kaldırmanın en kolay yöntemi, sorunun daha ortaya çıkmadan önlemlerin alınması ile sorunla hiç yüz yüze gelmemektir. Bunun için iyi bir plana, metoda, toplumsal farkındalığı oluşturmaya ve iyi denetleme sistemine ihtiyaç vardır (Boydak 2001; akt. Yaşar, 2018). Toplumun

bilinçlendirilmesi, doğru-yanlış olguları, iyilik-kötülük ve daha önemlisi özgürlük ve aydınlanmış olmak ile iyi bir eğitim ve hakkaniyet hisleri bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışları önlemede etkili olacağını söylenebilir (İnci, 2007). Zor olan diğer çözüm yöntemi ise, meydana çıkan problemle baş etmektir. Bilim dünyasında çokça sorunlara ve zaman kaybına sebep olan etiğe aykırı durumların daha ortaya çıkmadan önce sorunun oluşmasını önlemek temel hedeftir (Boydak, 2011; akt. Yaşar, 2018).

İstenmeyen bir durum olan akademik intihallerin önüne geçilebilmesi adına TÜBİTAK, "Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" söz konusu durumlara meydan vermemek için kurulmuş ve bu alanda çalışmalar yürütmektedir. Yine aynı amaç için 2006 yılında da TÜBA (Türkiye Bilim Akademisi) tarafından 'Bilim Etiği Kurulu' meydana getirilmiştir (Uçak ve Birinci, 2008). Ortaya çıkan bu kurullar, bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışları önlemeye yönelik çözüm yollarında sorunu önlemsel boyutta ele almaktadır. Kansu ve Ruacan'a göre (2002):

- Eğitim öğretim ile alınacak önlemler,
- Bilimsel yalancılığa neden olabilecek bazı baskıların azaltılmasına yönelik önlemler,
- Araştırmacılar üzerindeki mali baskıların azaltılması ve düzenlenmesidir,

Şeklinde sıralanmaktadır

Genel anlamda eğitimsel önlem, ülke çapında hür ve orijinal düşünmeye olanak sağlayacak, genç nesillere bilim insanı özelliğini kazandıracak, bilimsel araştırmaları imrendirecek bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekmektedir (Uzbay, 2006, akt. Yaşar, 2018).

TÜBA'nın hazırlamış olduğu Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunlar (2002) raporu, eğitimsel boyutu da göz önünde bulundurarak söz konusu sorunu önlenebilmesi için genel olarak etik dışı davranışların önüne geçilmesi için;

- Etik kurallara her zaman gereken önem verilmelidir.
- Araştırmacıların yılmamaları adına daha kolay çalışmalardan başlamaları daha yararlı olacaktır.
- Yayımda nicelik ile niteliğin de çok önemli olduğu unutulmamalıdır.
- Araştırmalar baskılardan azade olmalıdır.

Sonuç olarak bilimin gelişim gösterebilmesi için, bilimsel bir zihin yapısına sahip insanların yetiştirilmesiyle gerçekleşecektir. Bunun yolu da bilim eğitiminin, bilimsel etik kurallar ve beklentilerle birlikte verilmesidir (Yaşar, 2018).

Referans

Aydın, İ. (2021). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*. Pegem Akademi

Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.

Bülbül, T. (2004). Bilimsel yayınlarda etik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15 (15), 53-61.

Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1), 25-32.

Er, E. ve Sezgin, F. (2020). Eğitim yönetiminde etik değerler ve liderlik. Nezahat Güçlü ve Serkan Koşar (Ed.) *Eğitim Yönetiminde Liderlik* (s. 305-306). Pegem Yayıncılık

Ersoy, N. (2015). Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 2-8.

İnal, K. (1996). Sosyalist etik. *Gelecek Dergisi*, 1 (3), 43.

İnci, O. (2007). Bilimsel yayında yazarlık ve yazarlıkta etik sorunlar. *Türk Üroloji Dergisi*, 34(1), 108-112.

Kansu ve Ruacan (2002). Bilimsel yanılmanın günümüzdeki durumu: türleri, nedenleri, önlenmesi ve cezalandırılması. *Türk kardioloji Derneği Araştırmaları*, 30, 763-767.

Kenny, D. (2007). Student plagiarism and professional practice. *Nurse Education Today*, 27, 14-18.

Keyman, F. (2002). Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 18, 29.

Memduhoğlu, H. B. (2007). Bilimsel araştırma ve yayın etiği. *Millî Eğitim Dergisi*. 17, 27-38.

Özenç Uçak & Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*,22(2), 187-204.

Ruacan, Ş. Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler. 10 Aralık 2023 tarihinde

http://etikkurul.ksu.edu.tr/depo/duyuru_belge/KSU_EEM_DUYURU_149_1409071506021320324359.pdf 11.11.2023 adresinden erişildi.

TÜBA. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları

Yaşar, E. (2018). Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 34-44.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık

Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri (2014). *Yükseköğretim Kurulu*. 27 Aralık 2023 tarihinde gazi.edu.tr/posts/download?id=113883 adresinden erişildi